

Секція: Демографія, економіка праці та управління персоналом

Фтомова Олена Сергіївна

здобувач наукового ступеня кандидата економічних наук

Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

РІВЕНЬ ЖИТТЯ, БІДНОСТІ ТА НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

На сьогодні проблема бідності та нерівності в тій чи іншій мірі зустрічається в кожній країні світу. Для багатьох міжнародних організацій, таких як Світовий Банк та Організація Об'єднаних Націй питання скорочення бідності є однією із першочергових цілей. Боротьба з бідністю, забезпечення базових потреб населення та скорочення нерівності мають бути одними з головних цілей уряду. На жаль, в багатьох країнах уряди не можуть ефективно це виконувати і на заваді цьому стоять такі фактори, як високий рівень корупції, неефективність державних політик, ухилення від сплати податків, заборгованість, умови надання кредитів, а також відтік людського капіталу.

Рівень життя відображає рівень багатства, доходу, доступності матеріальних благ, рівень комфорту життя, рівень бідності та нерівності. На рівень життя впливають такі чинники, як рівень валового внутрішнього продукту та темпи національного економічного зростання, рівень інфляції та вартість товарів і послуг, рівень зайнятості, кількість робочого та вільного часу, доступність належних умов житла, розвиненість інфраструктури, якість навколишнього середовища, доступ до якісної медицини та освіти, економічна і політична стабільність та безпека в країні, а також політична та релігійна

свобода.

Поняття бідності є багатограним і включає в себе як економічні аспекти, так і соціальні та політичні [1]. В літературі зустрічаються різні варіанти визначення бідності, такі як (а) відсутність або недостатність певного об'єму матеріальних цінностей та грошей або (б) стан браку соціально прийнятної для конкретного суспільства суми грошей або матеріальних цінностей. Іншими словами, бідність - це стан людини, первинні потреби якої такі як їжа, одяг, житло, не забезпечені в повній або частковій мірі. Розрізняють декілька видів бідності:

- Абсолютна бідність - це стан, коли людина не має достатніх ресурсів для підтримки мінімального фізичного здоров'я. Нерідко вимірюється рівнем споживання калорій або якістю харчування. В міжнародному порівнянні поріг абсолютної бідності є приблизно однаковим, на відміну від інших видів бідності, і є легшим для подолання.
- Крайня бідність - це повна відсутність засобів, необхідних для задоволення основних особистих потреб, таких як їжа, одяг та житло.
- Відносна бідність зустрічається в кожній країні і вважається постійно зростаючою і такою, що практично неможливо викоринити. Цей вид бідності виникає тоді, коли людина не має певного мінімального рівня життя у порівнянні з рештою населення країни, або не має змоги користуватись певним мінімальним життєвим рівнем, визначеним урядом і яким користується більшість населення країни. Саме тому поріг відносної бідності є різним та залежить від рівня розвитку країни.

В літературі зустрічаються різні підходи до визначення чинників бідності, які в кожній окремій країні можуть відрізнятись, так як залежать від економічного, географічного, політичного та демографічного стану. Виділимо окремо деякі основні чинники: безробіття, інфляція на продукти харчування

та продукти першої необхідності, низький рівень здоров'я та доступ до медицини, обмежений доступ до освіти, недостатнє фінансове планування, урбанізація, регіональні та політичні умови, корупція у владі та внутрішня нестабільність.

Нерівність являє собою різницю економічного добробуту серед груп населення в середині країни або між країнами. Розрізняють нерівність (1) доходів, (2) багатства та (3) споживання. Нерівність також розрізняється між країнами. В багатьох розвинених країнах нерівність зростала в основному за рахунок зростання нерівності у заробітній платні (річній та погодинній). Серед основних чинників нерівності є: глобалізація, різниця в оплаті праці, регресивне оподаткування, більше інвестиційних можливостей для багатих прошарків населення, гендерна дискримінація, спекуляція з природними та земельними ресурсами тощо.

Із розвитком індустріалізації, зростанням продуктивності праці, покращенням рівня суспільних благ та зростанням їх доступності загальна частка населення, яке живе в абсолютній бідності, в світі постійно зменшується. Кращі умови життя неодмінно ведуть до поліпшення стану здоров'я, освіти, а також зростання можливостей для всіх верств населення.

Незважаючи на те, що Україна має великий потенціал для процвітання, значна частка населення живе в бідності. Рівень бідності та нерівності в Україні за останні роки постійно зростає і є вищим у порівнянні з багатьма Європейськими країнами. Згідно із підрахунками Світового Банку, рівень середньої бідності¹ в Україні в 2017 році становив 24,5 відсотків, що на 2 відсоткових пункти менше ніж 2016 році, але на 10 відсоткових пунктів вищий

¹ Національна методологія Світового Банку для України

за рівень бідності у 2013 році. Невелике скорочення рівня бідності та нерівності в Україні на основі наявного доходу за 2017 відбулося за рахунок зростання рівня реальної заробітної платні (на 19 відсотків у 2017 році), в тому числі підвищення заробітної плати працівників державного сектора та підвищення пенсійних виплат.

Середні макроекономічні показники не відображають в повній мірі реальну сутність загального стану рівня життя населення в країнах, в тому числі і серед Європейських країн [5]. Так, наприклад, країни з високим рівнем ВВП на душу населення, такі як Люксембург, Ірландія, Данія, Швеція не обов'язково матимуть низький рівень нерівності (рис.1). В Україні рівень ВВП на душу населення та коефіцієнт Джині є найнижчими серед Європейських країн, що вказує не тільки на високий рівень внутрішньої нерівності доходів, але і на високий міжнародний рівень нерівності доходів, що неминуче приведе до зростання міграції.

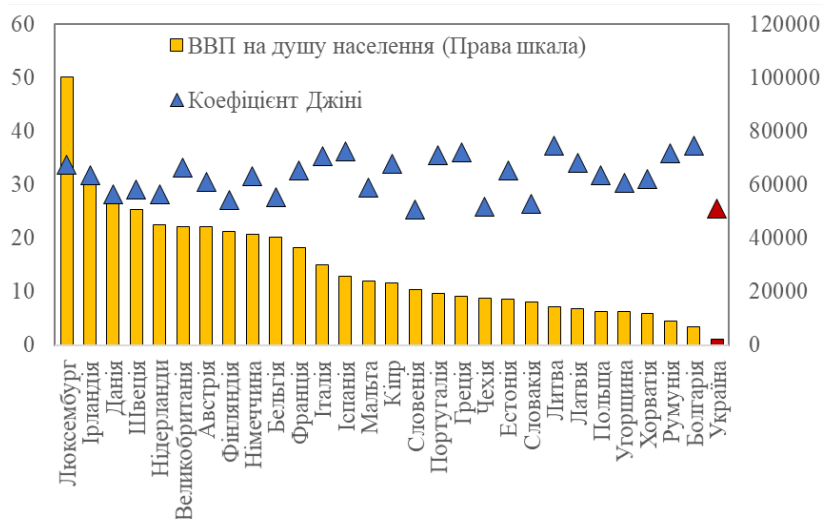

Рис. 2. ВВП на душу населення та коефіцієнт Джині в Україні та Європейських країнах, 2015, доларів США, індекс

Джерела: побудовано за даними [2]

Серед основних причин, які ведуть до зростання бідності та зниження

реального доходу населення України, необхідно виділити макроекономічну і геополітичну нестабільність, інфляцію, неефективність державної фіскальної політики, тіньову економіку, низьку продуктивність праці, нерівність та корупцію. На сьогодні в Україні не виробляється достатня кількість товарів для повсякденного користування. Багато імпортується таких речей як продукти харчування, одяг, побутова техніка, обладнання, ліки, машини, меблі. Це негативно впливає не тільки на платіжний баланс країни, але і на ціни на внутрішньому ринку, ринок праці та інвестиційний розвиток окремих галузей.

Як вже зазначалось, важливим чинником бідності є інфляція, офіційний рівень якої в Україні за останні роки постійно зростає. Необхідно відмітити, що при високому рівні самозайнятого населення, неформального сектору, а також населення, зайнятого в сільському господарстві, важливим є не стільки збільшення загального рівня цін, скільки в якій мірі зростають ціни на товари та послуги, які споживає бідне населення. Так, наприклад, велика частка витрат малозабезпечених припадає на основні продукти харчування, тому важливо, щоб ціни на ці товари зберігались під контролем. Як видно з рис.2, інфляція на основні продукти та послуги в Україні на відміну від інфляції в Європейському Союзі, є незбалансованою, а також в деякі періоди є галопуючою і навіть гіперінфляцією. Так, наприклад, рівень інфляції на житло, воду, електроенергію та газ у 2015-2016 роках досягала більше ніж 100 відсотків. Такі зміни цін, особливо якщо вони відбуваються на протязі тривалого періоду, негативно впливають на загальний добробут населення і особливо на найбідніші прошарки.

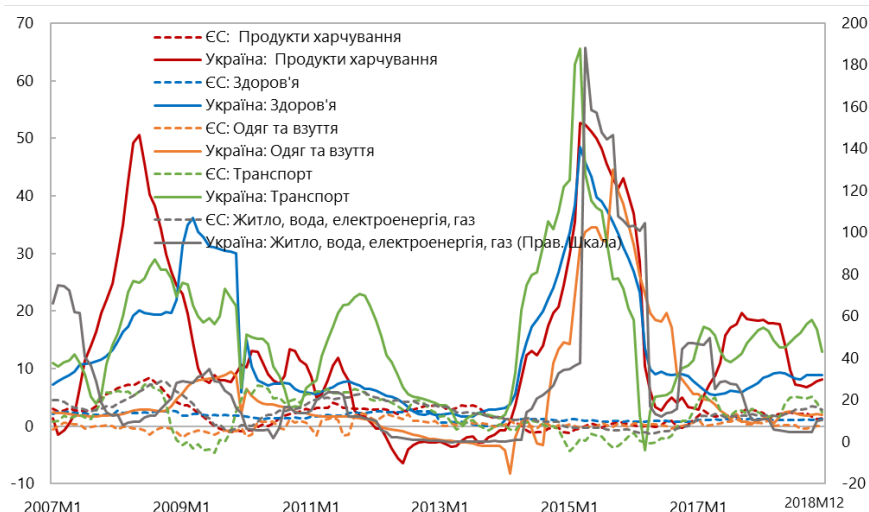

Рис. 2. Інфляція на окремі споживчі товари та послуги в Україні та країнах Європейського Союзу (28 країн), відсотків, рік/рік

Джерела: побудовано за даними [3; 4] та розрахунками автора

Саме бідні прошарки населення є більш вразливими до цінових коливань тому що їх дохід та заощадження в основному визначається в номінальному виразі. Таким чином стабілізація цін, запровадження затверджених цін, тобто встановлених цін, які не змінюються у відповідь на короткочасні коливання попиту та умов постачання на основні продукти та послуги є критичними інструментами для боротьби з бідністю та нерівністю в країні.

Окремо виділимо дві негативних тенденцій, які впливають на рівень добробуту населення в Україні: (1) нерівність оплати праці за статтю; (2) заборгованість у виплаті заробітної плати. Як видно з рис. 3, в Україні доходи чоловіків перевищують доходи жінок у всіх секторах економіки окрім сектору

адміністративного обслуговування.

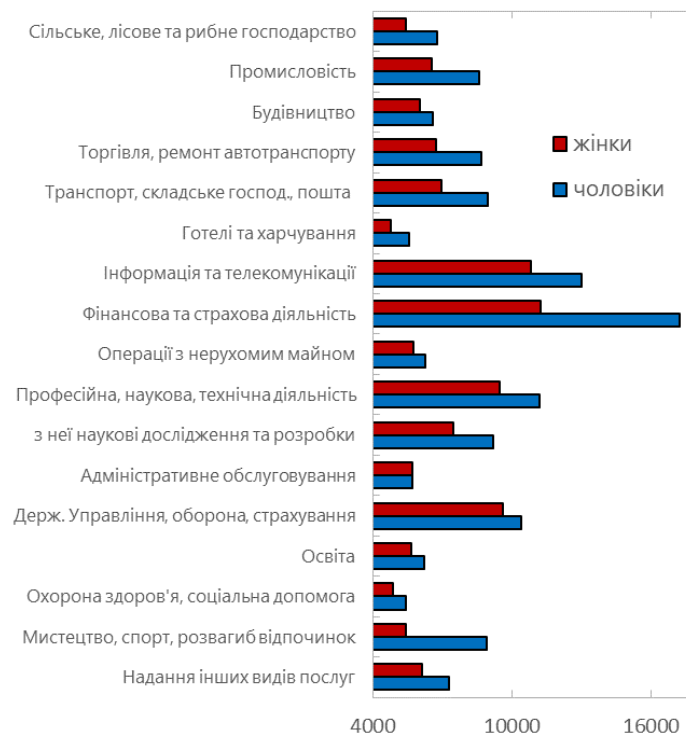

Рис. 3. Розрив у доходах за статтю в Україні, 2017, гривень²

Джерело: побудовано за даними [3]

Нерівність у доходах між чоловіками та жінками поширена серед багатьох країн світу, де останні роки ведеться активна політика зменшення розриву оплати праці. Серед впроваджених у цьому напрямку заходів можна виділити збільшення рівня мінімальної заробітної плати, підтримка справедливого розподілу робочого часу та прозорості оплати праці, збільшення державного інвестування дитячих дошкільних та початкових навчальних закладів. За останні 10 років в Україні спостерігається постійна тенденція зростання заборгованості із виплати заробітної плати, яка в

² Середньомісячна заробітна плата жінок та чоловіків за видами економічної діяльності, станом на 9/2017

середньому складає 1454.4 млн. гривень на місяць. Така динаміка зростання заборгованості населенню негативно впливає на його життєвий рівень, веде до зростання заборгованості домогосподарств та збідніння населення.

Висновки. З проведеного дослідження стає зрозумілим що незважаючи на економічний розвиток в багатьох країнах, в тому числі й в Україні, все більш актуальним постає питання зниження рівня бідності та нерівності. На сьогодні рівень бідності та нерівності в Україні є вищим у порівнянні з багатьма Європейськими країнами і продовжує тенденцію зростання. Серед основних причин зростання бідності в Україні було виділено інфляцію. Так як бідні прошарки населення є більш вразливими до цінових коливань, стабілізація та запровадження встановлених цін, які не змінюються у відповідь на короточасні економічні коливання на основні продукти споживання та послуги, є критичними інструментами для боротьби з бідністю та нерівністю в країні. Інші чинники бідності та низького рівня життя в Україні включають в себе макроекономічну і геополітичну нестабільність, неефективність державної політики, тіньову економіку, низьку продуктивність праці, нерівність, корупцію, нерівність оплати праці за статтю та заборгованість у виплаті заробітної плати. Тому уряду України необхідно впроваджувати заходи щодо забезпечення стабільного економічного розвитку, зменшення неформального сектору, знищення корупції, збільшення рівня мінімальної заробітної плати, впровадження прозорості оплати праці, зменшення нерівності оплати праці серед чоловіків і жінок, збільшення державного інвестування дитячих дошкільних та початкових навчальних закладів та термінового усунення заборгованості у виплати заробітної плати.

Література

1. Hallerod Bjorn, Larsson Daniel. “Poverty, welfare problems and social exclusion” – 2008.
2. Офіційний сайт Світового Банку, база даних "Світові індикатори розвитку». URL: <http://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>
5. Longford, Nicholas T.; Pittau, Maria Grazia; Zelli, Roberto; Massari, Riccardo. “Poverty and inequality in European regions” – 2012.